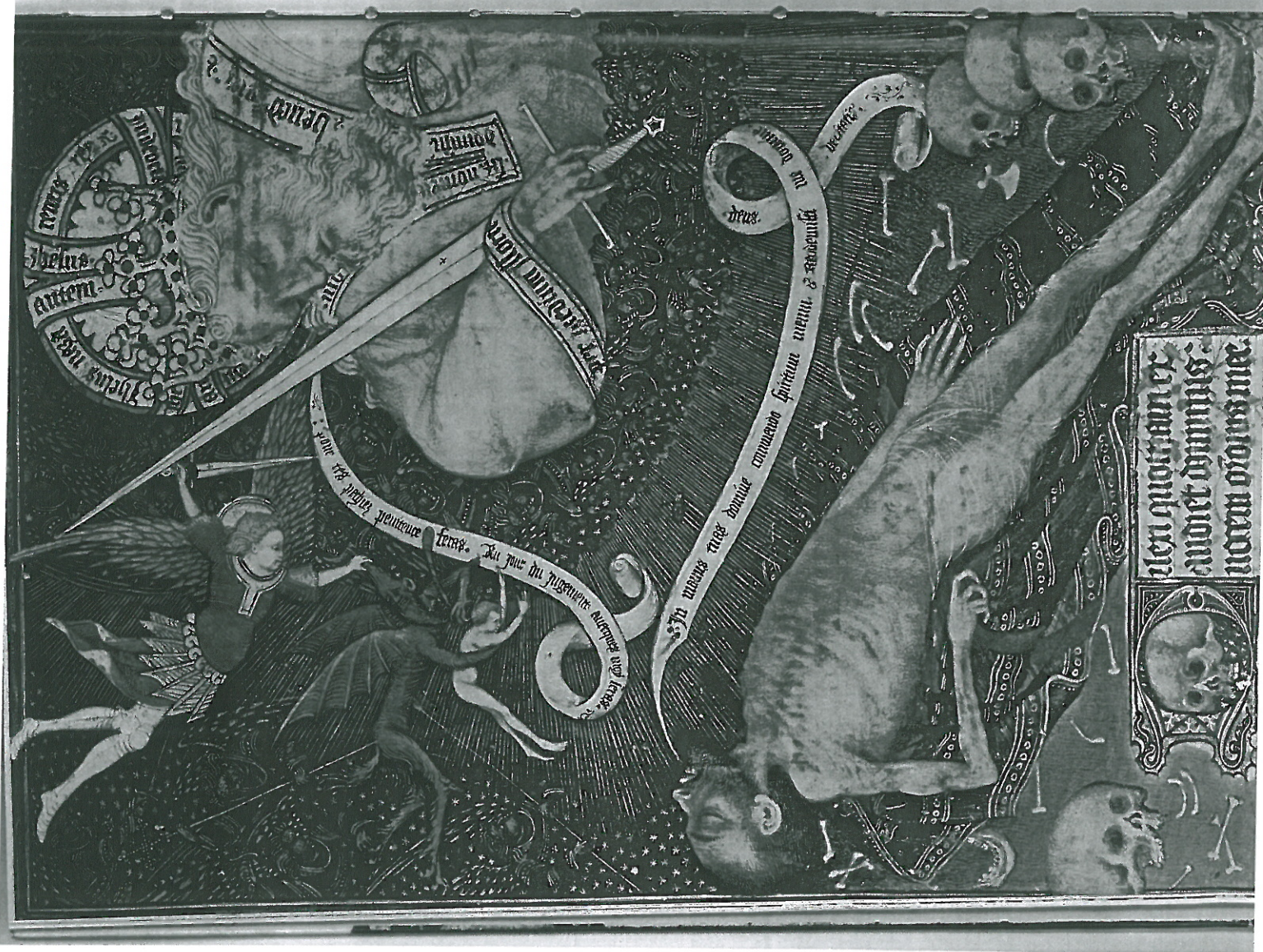

< En mand er død
og ærkeenglen
Michael og dje-
veln kæmper om
hans sjæl, inens
Gud ser til. Fra
„Rohans Time-
bog“, 1415-16.

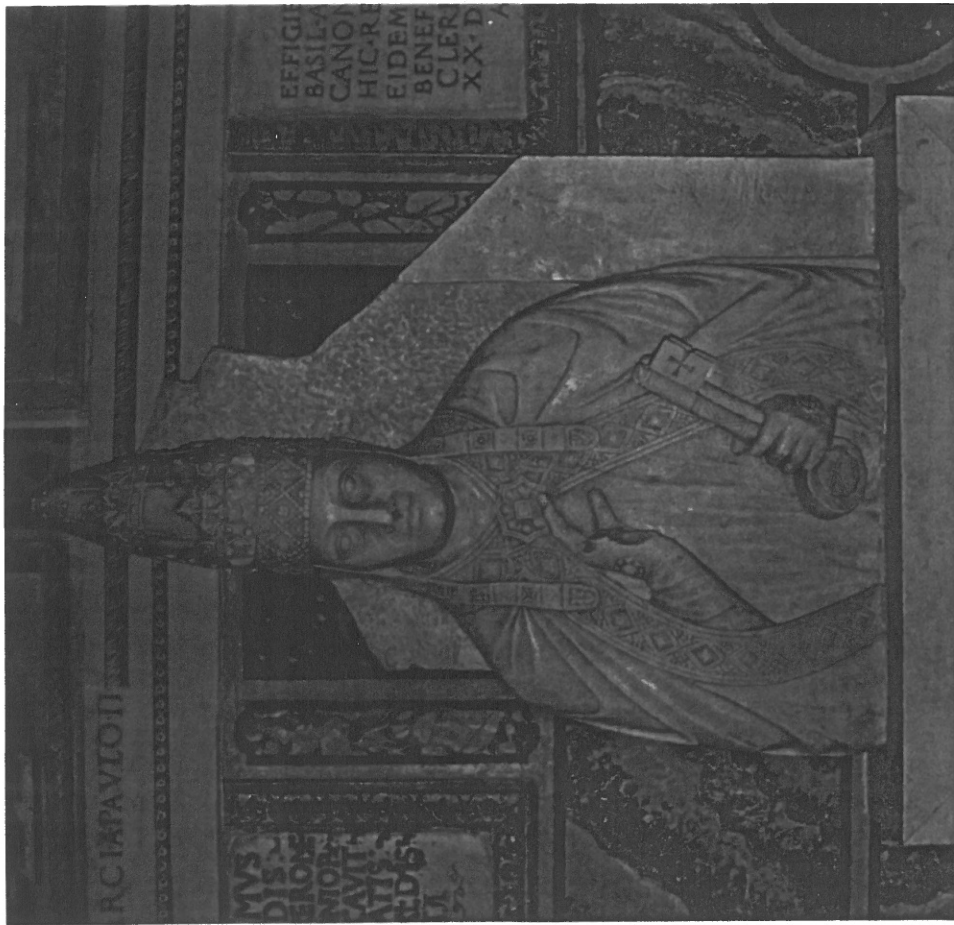
DEN ROMERSK- KATOLSK KIRKE

Romerkirken og middelaldermennesket

I Middelalderen samledes alle sociale lag i kirkerne som udgjorde Res Publica Christiana: det kristne fællesskab. For middelaldermennesket var troen, riterne og nådemidlerne det afgørende. En naturvidenskabelig tilgang til livet, hvor alt kan måles og vejes eksisterede ikke for datidens mennesker. Gennem troen fik man indsigt i, hvordan verden var sat sammen. At Gud havde skabt verden var ikke til diskussion, og man troede på det evige liv i himlen og den evige fortabelse i helvedet. Det vigtigste spørgsmål i middelalderen var: Hvad siger Gud til det?

I kirkerne blev himlen, helvede og skærsilden nøje beskrevet i biler og ord. Det forstærkede det enkelte menneskes tro. Og da det stort set kun var præsterne, der kunne læse bibelen, der var skrevet på latin, var det romerkirkens udlægning af kristendommen, der blev prædikeret. Samtidens mennesker kom i kirken dagligt, det var her man hørte til og fik sin identitet.

Den katolske kirkes magt over det enkelte menneske var altomfattende. Paverne fastholdt, at de havde fået nøglemagten af apostlen Sankt Peter. Nøglemagten var vigtig, da man med den kunne åbne døren til himlen eller helvedet for mennesket. Frelsen til det evige liv i himlen foregik således gennem kirken. Mennesket måtte gennem hele livet kvalificere sig til at blive frelst, da verden var fuld af fristelser og synd. Særligt farlig var de syv dødsynder: hovmod, griskhed, vrede, utugt, grådighed, misundelse og dovenskab. Blev man ikke frelst ved gode gerninger, ventede helvede og djævelen. Gud straffede mennesker, der ikke levede efter den kristne moral. Høstkatastrofer, krige og pestepidemier blev ofte forklaret med, at det var Guds straf, fordi man havde levet et syndigt liv. Mennesker skulle tilegne sig dyder som: visdom, retfærdighed, mod, selvbeher- skelse, tro, håb og kærlighed.

Arnolfo di Cambio, Buste af pave Bonifacius d. 8., 1294. Fra krypten under Peterskirken, Vatikanet.

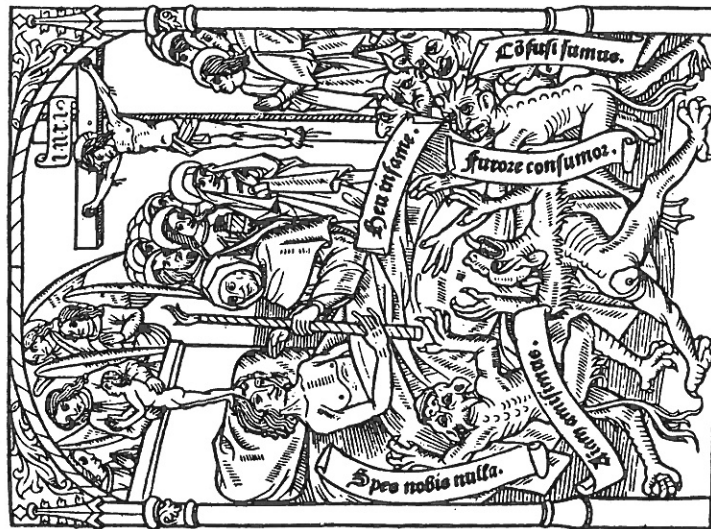
Middelaldermennesket var besat af tanken om laster og synder. Hengav man sig til forskellige laster og synder, blev man ikke frelst, og den evige fortabelse i helvede ventede. Førte man derimod et kristent liv og angrede sine synder, ventede evigheden i himlen. Dommens dag og skærsilden kom med døden. Det gjaldt derfor om at forberede sig til dommens dag. Mange af middelalderens prædikener handlede da også om: helvede, død, himmel, dom og nådemidlerne, for det var her kirken som institution kunne hjælpe.

Himlen eller paradiset blev opfattet som et lyst og positivt sted, hvor menneskesjælene samledes efter et kristent liv på Jorden. Med

Adam og Evas uddrivelse af paradiset som det beskrives i syndefaldsmyten, var verden blevet præget af synd, død og ufuldkommenhed. Kun gode gerninger og et kristent liv kunne redde det enkelte menneske, der fra fødslen var syndigt. I himlen var man sammen med Gud, apostlene og hellige personer i lyse sale, og der lød de dejligste englekor. Modsætningen til himlen var helvedet. I helvede kom alle mennesker, der havde begået dødssynder og alle ikke-kristne. Helvedet var fyldt med ild, mørke, stank, krig og pinsler.

Den romersk-katolske kirkes hovedopgave var at forvalte de syv sakramenter: dåb, konfirmation, bryllup, skrift, nadver, den sidste olie og indvielse af præster. De syv sakramenter var nådemidler og hellige mysterier, der ikke kunne forstås af mennesket. Kun sjælen kunne via troen tilegne sig dem. Gennemførte man sakramenternes ritualer betød det nåde til det syndige menneske, som blev helliggjort og renset. Katolicismen så sakramenterne som gaver fra Gud, der gjorde det muligt, at mennesket kunne leve evigt.

Mennesket skulle føre et fromt liv og kunne derved bidrage til sin egen frelse. Dødsøjeblikket så man som en kamp mellem dæmoner og

En kristen dør. Den døende mand, som har troet på den korsfæstede Kristus, beroliges af en munk. En engel tager hans sjæl, her symboliseret ved et barn, op til himlen. Nederst raser søksdævle over, at de ikke fik ham med i helvede. Fransk træsnit fra 1493.

engle om den døendes sjæl. Den gode død var ensbetydende med, at den døende kunne skrifte, tage afsked med sine nærmeste og modtage den sidste olie. Ved pludselig død var det sværere at blive frelst, da der ikke var tid til de rituelle handlinger. Når man døde, blev onde og gode gerninger gjort op. Det var dommens dag og afgørende for, om man kom i himlen eller helvede.

Romerkirkens organisering og magtudøvelse

Den romersk-katolske kirkes overhoved var paven. Han kaldtes også for biskoppen af Rom eller Sankt Peters efterfølger. Pave kommer af "papa", der betyder far. Paven blev betragtet som en far, og nøglemagten gjorde ham ufejlbarlig. Romerkirken var hierarkisk opbygget og under sig havde paven: kardinaler, biskopper, abbeder, munke og præster. Den pavelige administration i Rom kaldtes for Kurien. Paven bestemte i teorien alt, men i realiteten har han kun kunnet tage sig af de overordnede linier. Den hierarkiske opbygning, med paven i Rom og præster placeret i hele Vesteuropa, gjorde kirken effektiv. Når paven udsendte en forordning, blev budskabet sendt ud i de forskellige dele af romerkirken, der så efterlevede pavens ord. Fulgte man ikke pavens ord, havde kirken mulighed for at lyse i band eller udstede et interdikt, dvs. udelukke et menneske, en by, et område eller en fyrste fra det kristne fællesskab. Derved kunne man ikke blive frelst, men var evigt fortabt i helvede.

Den romersk-katolske kirke var ikke den eneste kristne kirke i Europa. Da romerriget blev delt i slutningen af 300-tallet, blev den kristne kirke også delt i to kirker: et vestligt kirkesamfund og et østligt kirkesamfund. Indtil midten af 1000-tallet var der et vist samarbejde mellem den østlige kristne kirke ledet af patriarken i Konstantinopel og paven i Rom. Den østlige kirke var mere ortodoks og havde en noget anden tradition. Omkring 1050 kom det til et brud mellem de to kirkesamfund.

I de første århundreder af middelalderen måtte paverne kæmpe for at sikre kirkens indflydelse i hele det vesteuropæiske område. Det skete bl.a. ved at indgå alliancer med tidens store konger. Mange af paverne var dygtige administratorer og strateger, der var i stand til at udvikle kirkens indflydelsesområde.

I anden halvdel af 1000-tallet begyndte en konflikt mellem paven og de tyske fyrster om, hvem der havde ret til at udnævne biskopper. Konflikten kaldes for investiturstriden. Investitur betyder iklædning. Investitur fordi det handlede om, hvorvidt det var paven eller fyrsterne, der skulle uddele biskoppernes værdighedstegn: scepter, hyrdestav og ring. Investiturstriden foregik under pave Gregor d.

7. og han udsendte i 1075 sine grundtanker om den katolske kirkes placering i samfundet. Konflikten drejede sig om, hvem biskopperne skulle føle sig ansvarlige overfor. Pavemagten sejrede i første omgang, men magtkampen mellem romerkirken og verdslige magthavere fortsatte middelalderen igennem.

Samtidig med investiturstriden opstod der nye strømninger i den katolske kirke, der ønskede en mere inderlig gudsdyrkelse og en afsigelse af materielle værdier. Det faldt sammen med, at den katolske kirke var blevet meget rig. Kirken ejede enorme jordgodser, modtog kirkeskat, arvede jord og bygninger og mange paver og biskopper gik for meget op i rigdom i forhold til Gud. Nye klosterordener så dagens lys. Nogle mennesker begyndte at drage på pilgrimsfærd, og helgen- og relikviedyrkelsen voksede. Helgener var mennesker, der havde ført et forbilledligt kristent liv, og som efter deres død var blevet ophøjet til helgen af paven. Relikvier kunne være del af en helgens krop fx en tand eller en knogle, som man viste ærbødighed overfor.

Tiden fra o.1000 til o.1300 var den romersk-katolske kirkes storhedstid. Med 1300-tallet begyndte problemerne for alvor. Den katolske kirke mistede indflydelse og på et tidspunkt var der to paver: en i Avignon i Frankrig og en i Rom. For katolicismen var det også alarmerende, at der var flere og flere som kritiserede kirken for dens måde at praktisere kristendommen på. En del mente, at kirkens ledere i højere grad gik op i at samle jordisk rigdom end i at frelse sjæle. Englænderen John Wycliffe (o.1328-84) var en af de første reformatorer, der kritiserede den romersk-katolske kirke. Reformatoren Jan Hus blev i 1415 brændt på bålet for sine kætterske meninger. Med præsten Martin Luthers kritik af den romersk-katolske kirkes afladshandel i begyndelsen af 1500-tallet, deltes Vesteuropa religiøst i to dele: en katolsk del og en protestantisk del.

Bed og arbejd!

Den vesteuropæiske klosterbevægelse har sine rødder tilbage i 300-tallet, hvor de kristne menigheder etablerede sig indenfor det romerske rige. En vigtig del af gudsdyrkelsen var afsigelse af materielle behov, seksuel afholdenhed, ensomhed og bøn. En af den vesteuropæiske kirkes fædre, Hieronymus (346-420), flygtede fra byen og levede alene i en periode i naturen for her helt at kunne hellige sig Gud. Hieronymus oprettede også en række klostre for henholdsvis mænd og kvinder, hvor meningen var, at de inden for murene skulle leve et ægte kristent liv. En munk eller nonne skulle leve i absolut askese, bede dagligt og leve isoleret fra verden.

Munkene foragtede den syndefulde verden og den institutionaliserede kirke. En from kristen formulerede det i 400-tallet på følgende måde, at munkene måtte: "flygte fra kvinderne og biskopperne". Munkene kritiserede gennem hele middelalderen det kirkelige hierarki med dets eneret på frelsen. Mange mennesker så munkene som særligt rene, og man forestillede sig at være tættere på frelsen, når man blev begravet i en munkekutte.

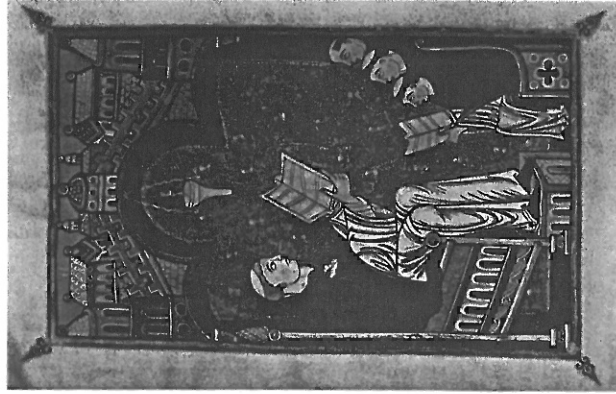
Benedikt fra Nursia skrev i første halvdel af 500-tallet et regelsæt for klosterlivet, der fra 800-tallet blev anvendt overalt i de vesteuropæiske klostre. Benedikt havde selv prøvet livet som eneboer og i 529 grundlagde han et kloster ved Monte Cassino syd for Rom. Udbredelsen af Benedikt af Nursias regelsæt skyldes sandsynligvis, at han beskriver hvordan man såvel praktisk som åndeligt får et klosterfællesskab til at fungere. Lederen af et kloster, abbeden, så Benedikt som en faderskikkelse for munkene. Abbedens magt var stor, men han skulle rådføre sig med de menige munk. For at blive optaget i et kloster skulle man først igennem en prøvetid som novice for at blive munk. Prøvetiden bestod af praktisk arbejde og bibelstudier.

I senmiddelalderen sammenfattede man klosterlivet i sætningen; Bed og arbejd!, hvilket passer godt på Benedikts regler. Mellem de daglige bønner til Gud arbejdede munkene med praktiske gøremål.

Til klostrene hørte landbrug og haver, der skulle passes, og mange klostre blev foregangseksempler for udviklingen af landbrug og dyrehold. I klosterhaverne dyrkede man medicinske planter, der blev anvendt til behandlingen af syge, og klostrene blev centre for behandlingen af en række sygdomme. Munkene udgav medicinske værker, hvor det blev angivet hvilke planter, der kunne kurere forskellige sygdomme. Mindre kirurgiske indgreb blev udført af særligt dygtige munk.

Klostrene fungerede også som lærdoms- og videnscentre. I klostrenes skrivestuer afskrev munkene bibler og skrøbelige håndskrifter fra antikken og reddede dermed en del af vestens kulturarv. At kopiere en bibel var særligt ærefuldt, da bibelen var en hellig genstand. Blandt munkene foregik der også en diskussion om kirken og klostrenes rolle. Blev uenigheden for stor var det muligt at bryde ud af klostret og grundlægge et nyt. En række munk og enkelte nonner blev betydningsfulde lærde, der virkede

Hugo af Sankt Viktor-klostret blev en af de mest ansete lærere i 1100-tallet. Her ses han med elever.
Fra fransk bogillustration fra 1190'erne.

som lærere i klostrene. Flere af disse fik stor betydning for udviklingen af teologien. Uddannelsen i klostrene var beregnet for de kommende munke og nonner.

I middelalderen blev der grundlagt i tusindvis af klostre over hele Europa. Alene i Danmark blev der oprettet 140 klostre af 12 forskellige klosterordener. De mange klosterordener som fx augustinere, benediktinere, dominikanere og franciskanere havde alle bed og arbejd! som formål, men de kunne vægte arbejdet forskelligt. Fx lagde franciskanerne vægt på at hjælpe fattige og syge.

Hvor klostrene i begyndelsen af middelalderen var tilflugtssteder, der lagde afstand til verden, blev de senere en stærk magtfaktor i samfundet. Mange klosterstiftelser modtog gaver i form af jord og penge og blev meget rige. Med rigdommen fulgte økonomiske interesser, der skulle varetages, og det passede ikke godt til munkenes fattigdomsideal. I de rige klostre blev det økonomisk attraktivt at blive abbed, hvilket tidligere var et religiøst kald. Fra middelalderens og renæssancens litteratur kendes kritik af munkenes livsførelse og moral. Berømt er den italienske forfatter Boccaccios værk "Decamerone" fra 1300-tallet, hvori han kritiserer præsters og munkes hykleri.

Tiggerordener

Fra 1000-tallet voksede rigdommen blandt de øverste lag i byerne, og antallet af udstødte og fattige steg samtidig. Denne skæve sociale udvikling i Vesteuropa er en af forklaringerne på en række nye munkeordeners fremvækst. De nye munkeordener blev grundlagt i byerne og ikke som de tidligere munkeordener i øde egne. Deres virkefelt var i byerne, hvor man ville hjælpe de fattige og syge. Medlemmerne af de nye munkeordener forpligtede sig til at leve i absolut fattigdom. Munkenes livsførelse var således en demonstration overfor de velstillede lag, der levede i luksus og i det hele taget førte et syndigt liv. Munkene ønskede at vække folk, så de igen slog ind på en sand kristen livsførelse. Munkeordenernes indtægter måtte kun komme fra tiggeri og arbejde, derfor kalder man dem for tiggerordener. De vigtigste tiggerordener var: franciskanere, benediktinere, augustinere og karmelitter.

Særlig berømt blev Franciskanerordenen som år 1300 talte ca. 30.000 medlemmer. Der var på dette tidspunkt franciskanerklostre i de fleste større Vesteuropæiske byer. Franciskanermunk, kaldet gråbrødre pga. deres grå munkekutte, kom så langt som til Kina. I byerne var tiggerordenerne en konkurrent til den etablerede katolske kirke og de blev mange steder populære, da de talte et sprog folk for-

stod. Paven anerkendte de nye munkeordener og det nye munkeideal. Dermed viste paven, at han forstod hvad der rørte sig blandt menigmand, og det fik stor betydning for romerkirkens omdømme.

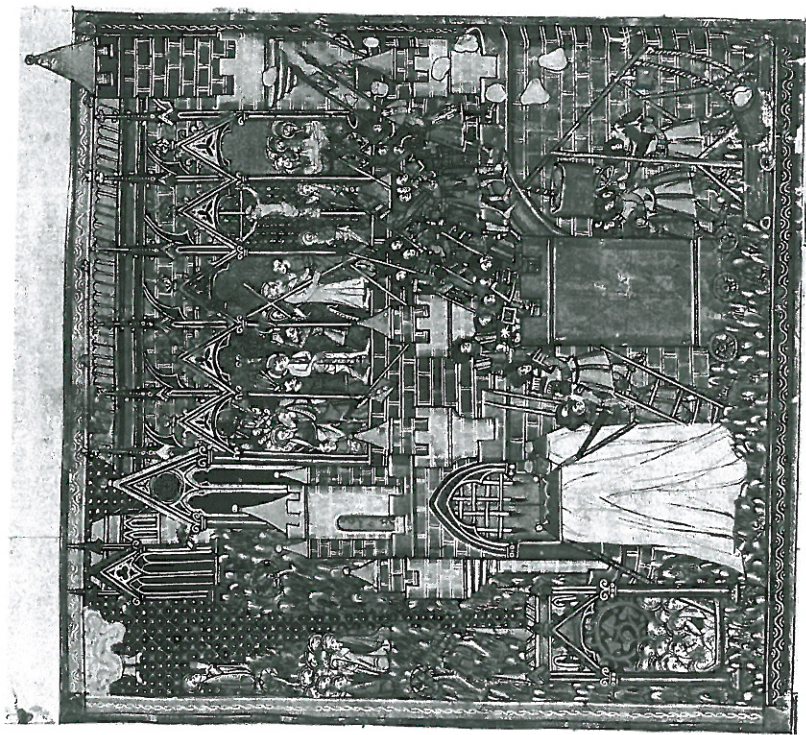
Franciskanermunkene har navn efter en af middelalderens mest berømte personer: Frans af Assisi. Frans blev født i 1182 i Assisi i Italien. Han var søn af en meget velhavende købmand, der handlede med tekstiler. Moderen kom fra Provence i Frankrig, derfor fik sønnen tilnavnet Francesco. Som ung mand førte Frans et lystigt liv sammen med andre velhavende unge i Assisi. I 1202 var der krig mellem nabobyen Perugia og Assisi. Frans deltog som soldat og blev taget til fange. I fangenskab blev Frans syg og fik samtidig en religiøs krise. Han opgav sit hidtidige liv og begyndte efter sin tilbagekomst til Assisi at opsøge fattige, syge og spedalske for at hjælpe dem.

Korstog – Gud vil det!

Fra Norge og Danmark drog de hedenske vikinger på plyndringstogter i Europa i 700-tallet. Hvor de kom frem, spredte vikingerne skræk og rædsel. Den romersk-katolske kirke søgte at løse problemet ved at sende missionærer til Skandinavien og samarbejde med vikingekonger. Munken Ansgar drev mission i Danmark i begyndelsen af 800-tallet og fik tilladelse til at oprette den første kristne kirke i Hedeby. Men først med biskop Poppo's dåb af Kong Harald Blåtand omkring 965 fik kristendommen for alvor fat i danskerne. Den store Jellingsten fra samme periode fortæller os, at Kong Harald Blåtand: "gjorde danerne kristne". Fra midten af 1000-tallet var Danmark således en del af den kristne europæiske middelalderverden.

I 1095 indkaldte Pave Urban til et kirkemøde i Clermont i Frankrig. Det blev den tids største kirkemøde i den romersk-katolske kirke. Mange ærkebiskopper, biskopper og kirkefolk mødte frem. Der var vigtige sager på dagsordenen. Muslimerne truede i Lilleasien det byzantinske rige og pilgrimsvejene til Jerusalem var udsatte. Jerusalem var for katolikkerne verdens centrum, da frelseren Jesus Kristus var blevet korsfæstet og begravet her. Pave Urban holdt en bevæget prædiken, hvori han skildrede de kristnes situation i Mellemøsten. Overalt blev kristne helligdomme skændet og truet. Pave Urban opfordrede derpå kristne til at generobre det hellige land og lovede deltagerne i korstog, at de ville få syndsforladelse. Det blev modtaget med begejstring og forsamlungen råbte: Gud vil det! Budskabet spredte sig hurtigt over hele Vesteuropa.

Romerkirkens opfordring til krig var noget nyt, da kirken ellers tog afstand fra at slå ihjel. Tidligere måtte soldater efter en krig betale en bod for antallet af dræbte fjender. Med pave Urbans tale blev det

Jerusalem blev erobret i 1099. På billedet, fra o. 1350, ses i forgrunden de heftige kampe mens der i baggrunden fortælles bibelhistorie med Jesus der forrådes, hans tilfængelagelse, som korsbæreren, korsfæstelsen og begravelsen.

nu en bodshandling at tage på korstog og bekæmpe de vantrø. Viljen til at søge frelse ved at dræbe vantrø var stor, og det blev besluttet, at de mange korsfarere skulle drage mod Jerusalem i 1096. Det skønnes, at omkring 150.000 kristne deltog i det første korstog. Et tal der med nutidens europæiske befolkningstal ville svare til halvdelen million mennesker.

Udover de religiøse motiver til at tage på korstog var der en forventning om, at man kunne erobre rigdomme og nyt land. Muligheden for en stor økonomisk gevinst kan diskuteres. Mellemøsten var ikke et rigt område, der flød med mælk og honning, som nogle korsfarere troede. En stor del af handlen med luksusvarer fra orienten til Europa gik gennem Mellemøsten, og der var en interesse i at kontrollere denne handel, men omkostningerne ved korstogene var uhyre store. Der skulle udrustes hære, købes proviant og lejes skibe så slutesultatet var negativt. En række italienske handelsbyer ønskede da

heller ikke at deltage, da det ville skade deres handelsforbindelser med araberne. Først efter pres fra den katolske kirke gik de italienske handelsbyer med, og de tjente derefter formuer på at fragte og forsyne korsfarerne.

I 1099 lykkedes det for korsridderne at erobre Jerusalem. Jøder og muslimer, der ikke havde forladt byen, blev slået ihjel. Jøderne fordi de også blev regnet forantro. Mange kristne anså jøderne for Jesus dræbere, en holdning der har pustet til jødehadet lige siden. De næste godt to hundrede år bølgede slagene frem og tilbage mellem kristne og muslimer i Mellemøsten. De kristne tabte mange slag til muslimerne og specielt i 1100-tallet havde den arabiske hærfører Sultan Saladin succes. I 1291 var det slut med korstogene, da man mistede Akkon i Palæstina, der var den sidste kristne bastion i det hellige land. Med tabet af Akkon stoppede korstogene fra Europa.

Den romersk-katolske kirke opfordrede ikke kun til korstog mod muslimerne, men også mod en række andre vantro befolkninger i Europa. Berømt er Albigerskorstoget (1209-29) mod katarerne i Sydfrankrig. Fra katarerne stammer betegnelsen kættere om de menigheder der havde en anden udlægning af den kristne tro end den, der gjaldt i den katolske kirke. Også danske konger deltog i korstog mod europæiske vantro. I 1169 indtog en tysk-dansk styrke tempelborgen Arkona i Rugen ved Østersøen, hvorefter korsridderne veltede vendernes gud Svantevit omkuld. Valdemar den Store blev lykønsket af paven for sin indsats og hans fader, Knud Lavard, blev helgenkåret.

Den kristne ridder, kong Richard Løvehjerte, får ram på den muslimske ridder, sultan Saladin. Saladin's hoved er bevist gjort hæsligt. I virkelighedens middelalder mødtes de to ikke, så billedet er udtryk for et „front ønske“. Engelsk bogmaleri, 1340.

KILDER

1. Syndefaldsmyten

Beretningen om Adam og Eva i Edens have og deres uddrivelse fra paradiset blev i den middelalderlige kristne kirke set som et syndefald. Med syndefaldet blev verden præget af synd, død og ufuldkommenhed. Slangen, der lokkede Adam og Eva, blev tolket som Satan og med syndefaldet kom arvesynden. Efter syndefaldet lever mennesket således i en ufuldkommen verden. Mennesket er fra fødslen syndigt og kan kun reddes ved at føre et kristent liv. Syndefaldsmyten, som den fremstår i 1. Mosebog kap. 3 i det gamle testamente, var en central tekst i den katolske kirkes opfattelse af mennesket.

Men slangen var trærkere end alle markens andre dyr. Som Gud Herren havde gjort, og den sagde til kvinden: "Mon Gud virkelig har sagt: I må ikke spise af noget træ i haven?"

Kvinden svarede: "Vi har lov at spise af frugten på havens træer; kun af frugten på træet midt i haven, sagde Gud, må I ikke spise, ja, I må ikke røre derved, thi så skal I dø!"

Da sagde slangen til kvinden: "I skal ingenlunde dø; men Gud ved, at når I spiser deraf, åbnes eders øjne, så I bliver som Gud til at kende godt og ondt!"

Kvinden blev nu var, at træet var godt at spise af, en lyst for øjnene og godt at få forstand af; og hun tog af dets frugt og spiste og gav også sin mand, der stod hos hende, og han spiste.

Da åbnedes begges øjne, og de kendte, at de var nøgne. Derfor bandt de figenblade sammen og bandt dem om sig.

Da dagen blev sval, hørte de Gud Herren vandre i haven, og Adam og hans

hustru skjulte sig for ham inde mellem havens træer.

Da kaldte Gud Herren på Adam og råbte: "Hvor er du?"

Han svarede: "Jeg hørte dig i haven og blev angst, fordi jeg var nøgen, og så skjulte jeg mig!"

Da sagde han: "Hvem fortalte dig, at du var nøgen? Mon du har spist af det træ, jeg sagde, du ikke måtte spise af?"

Adam svarede: "Kvinden, som du satte ved min side, gav mig af træet, og så spiste jeg."

Da sagde Gud Herren til kvinden: "Hvad har du gjort!" Kvinden svarede: "Slangen forførte mig, og så spiste jeg."

Da sagde Gud Herren til slangen: "Fordi du har gjort dette, være du forbandet blandt alt kvæget og blandt alle markens dyr! På din bug skal du krybe, og støv skal du æde alle dit livs dage! Jeg sætter fjendskab mellem dig og kvinden, mellem din sæd og hendes sæd; den skal knuse dit hoved, og du skal hugge den i hælen!"

Til kvinden sagde han: "Jeg vil meget mangfoldiggøre dit svangerskabs møje; med smerte skal du føde børn; men til din mand skal din attrå være, og han skal herske over dig!"

Og til Adam sagde han: "Fordi du lyttede til din hustrus tale og spiste af træet, som jeg sagde, du ikke måtte spise af, skal jorden være forbandet for din skyld; med møje skal du skaffe dig føde af den alle dit livs dage; torn og tidsel skal den bære dig, og markens urter skal være din føde; I dit ansigts sved skal du spise dit brød, indtil du vender tilbage til jorden; thi af den er du taget; ja, støv er du, og til støv skal du vende tilbage!"

Men Adam kaldte sin hustru Eva, thi hun blev moder til alt levende. Derpå gjorde Gud Herren skindkjortler til Adam og hans hustru og klædte dem dermed.

Men Gud Herren sagde: "Se, mennesket er blevet som en af os til at kende godt og ondt. Nu skal han ikke række hånden ud og tage også af livets træ og leve og spise evindeligt!"

Så forviste Gud Herren ham fra Edens have, for at han skulle dyrke jorden, som han var taget af; og han drev mennesket ud, og østen for Edens have satte han ke-ruberne med det glimtende flammesværd til at vogte vejen til livets træ.

2. Hieronymus om eremittilværelsen

Hieronymus (346-420) var uddannet teolog og regnes for en af de helt store antikke kirkefedre. Som sådan fik han stor betydning for opfattelsen af kristendommen. Hieronymus levede selv i en periode som eremit, dvs. eneboer.

O ørken, du, der er forårsfrisk af kristi blomster! O ensomhed, i hvilken de stene formes, som den store konges stad i åbenbaringen bliver opført af (: Joh. Åb. 21, 18). O udørk, hvor man med større tillidsfuldhed end andetsteds finder sin glæde i Gud. Hvad har du, min broder, at bestille i verden, du, der er større end verden? Hvor længe skal husenes skygger holde dig fast? Hvor længe skal de rygende byers fængsel holde dig indespærret? Tro mig, jeg ved ikke, hvor man ser mere lys (: end her). Her kan man afkaste legemets byrde og hæve sig til æterens rene stråleglans. Frygter du fattigdommen? Kristus kalder jo dig de fattige salige. Er du bange for arbejdet? Ingen vædekæmper opnår jo dig at blive bekranset uden sved. Tænk du på føden? Troen frygter ikke sult. Frygter du for at strække dine af faste udtærede lemmer på den nøgne jord?

Den hellige Hieronymus som eneboer. Maleri af Albrecht Dürer, ca. 1495.

Herren hviler hos dig. Fortæder det dig, at håret på dit smudsige hoved er uplejet? Kristus er jo dog dit hoved. Skræmmer ørkenens uendelige ødemark dig? Du skal jo dog i ånden gennemvandre paradiset. Så ofte du i dine tanker stiger derop, så ofte er du ikke længere i ørkenen. Den snavsede hud skrumper sammen uden bade! Ja, men den, der en gang i Kristus er blevet tvættest, har ikke mere nødig at vaske sig (Joh. 13, 10). Kort sagt, hør, hvad apostelen svarer på alle de indvendinger: "Den nærværende tids lidelser", siger han, "ere ikke at regne imod den kommende herlighed, som skal åbenbares på os" (Rom. 8, 18). Du er alt for blødagtig, min broder, om du både vil glæde dig her med verden og senere herske med Kristus. (Brev XIV, 10).

3. Pave Gregors tanker

Pave Gregor dem 6.s grundtanker fra 1075, blev nedskrevet i 27 punkter og er et eksem-

pel på det kanoniske retsprincip. Kanonisk ret eller kirkeretten er et retssystem, som den katolske kirke gennem hele middelalderens kæmpede for at få indført i Europa. Baggrunden for kirkeretten var, at den katolske kirke ønskede at bestemme over egne forhold. For at kunne dette oprettede kirken en dømmende magt, den kanoniske ret, der blev udviklet i 1000-tallet. Kirkeretten fungerede i alle sager, der vedrørte kirken, bl.a. ægteskab og moral.

1. At den romersk-katolske kirke er grundlagt af Gud alene.
2. At kun den romersk-katolske pave med rette kan kaldes universel.
3. At kun han kan afsætte og genindsætte biskopper.
4. At hans udsending ved et koncilium (: kirkesamfund) er hævet over alle biskopper og kan afsige afsættelsesdom over dem, selv om han er af lavere rang. (...)
6. At vi blandt andet ikke bør opholde os i det samme hus som dem, han har ekskommunikeret (: udelukket fra den romersk-katolske kirke). (...)
9. At alle fyrster skal kysse pavens fødder.
10. At kun hans navn skal siges i kirkerne. (...)
12. At det kan tillades ham at afsætte kejsere.
13. At det kan tillades ham at forflytte biskopper, hvis der er behov for det. (...)
17. At intet kapitel og ingen bog skal anses for kanonisk (: retsgyldig) uden hans myndighed.
18. At en dom afsagt af ham ikke kan trækkes tilbage af andre, og at kun han kan trække den tilbage.
19. At han ikke kan dømmes af nogen.

20. At ingen skal turde fordømme én, der appellerer til den apostoliske stol (: paven). (...)
22. At den romersk-katolske kirke aldrig har fejlet, og ifølge den hellige skrifs vidnesbyrd, aldrig i al evighed vil fejle.
23. At den romersk-katolske pave, hvis han er blevet kanonisk ordineret, uden tvivl bliver gjort til helgen ved Skt. Peters fortjeneste. (...)
26. At den, der ikke lever i overensstemmelse med den romersk-katolske kirkes lære, ikke kan anses for at være kristen.
27. At han kan løse undersætter fra tro-skab til ugudelige mænd.

4. Pave Innocens om den menneskelige tilværelses elendighed

Pave Innocens d. 3. (1160-1216) blev født i en italiensk adelsfamilie. Pave Innocens studerede teologi og var tilhænger af kors-togene. I sit skrift "Om den menneskelige tilværelses elendighed" præsenterede han den katolske kirkes syn på mennesket:

Hvem skænker nu mine øjne tårer, så jeg kan græde over den elendighed, som rammer det menneske, der træder ind i denne verden, så jeg kan beklage dette menneskes ikke mindre elendige eksistens og hans svagelige opløsning til slut? Så vil jeg da med tårer betragte, af hvilket stof mennesket er lavet, og hvad hans handlinger og fremtidige skæbne er. Af jord er mennesket dannet, undfanget i skyld og født til smerte. Han handler slet, skønt det er ham forbudt, han udfører skændigheder, som det ikke sømmer sig og sætter

sine forhåbninger til forgængelige ting, hvis mål ydermere er usikre. Han ender som flammernes bytte, som ormeføde eller rådnere.

For at sige det endnu tydeligere: Mennesket er skabt af støv, skidt og aske og, endnu ringere, af svinisk sød. Anledningen til hans undfangelse var kødets tillokkelse og begærets gløden: i udskjelsens mængde og syndens skavanker.

Født bliver mennesket, for at arbejde, ængstes og lide, og det er mere elendig end at dø. Han gør onde ting og fornærmer dermed Gud, sin næste og også sig selv. Han handler sig i intetheder og foragter al alvor, alt nyttigt og nødvendigt. Til sidst falder han i den ild, som brænder evigt og er uslukkelig. Han bliver udleveret til hin orm, som nager og gnaver og ikke forgår. Hans krop forvandler sig til sidst til stinkende og snavset råddenskab. (...)

På tre måder vil samvittighedens orm plage dem: Erindringen om deres onde handlinger vil pine dem, den for sene anger vil forvirre dem og den nutidige trængsel vil martre dem. Med skræk skal de møde frem, når deres synder tælles sammen, og deres overtrædelser skal vende sig mod dem og fælde dem. (Visdommens Bog 4,20) De siger: "Hvad nytte har vi haft af vort hovmod? Hvad gavn har vi fået af vor rigdom og vor pralen? Alt det er nu forsvundet som en skygge, som et budskab, man ikke når at opfange; som et skib, der kløver det bølgende vand, der er intet spor at finde af dets færd og ingen stribe af dets køl i bølgerne." (Visdommens Bog 5,8-10)(...) De vil med uhyre forvirring se alt det drage forbi deres ånd, som de med overdreven fornøjelse havde sat i værk, og erindringens og den onde samvittigheds brod rammer som straf dem, som ondskabens brod havde ansporet til skyld. (...)

Hvem frygter ikke hint forhold, hvor anlager, vidne og dommer er den samme? Hans anklage vil lyde: "For jeg var sulten, og I gav mig ikke noget at spise, jeg var tørstig, og I gav mig ikke noget at drikke," (Mattæus 25,42). Og han vil selv være vidne, når han tilføjer: "Da skal han svare dem: Sandelig siger jeg jer: Alt, hvad I ikke har gjort mod en af disse mindste, det har I heller ikke gjort mod mig! (samme sted 25,45). Dømmen vil han, når han vredd vil tale til dem." Gå bort fra mig, I forbandede, til den evige ild," (samme sted 25,41). Ved denne rettergang er ingen yderligere vidner nødvendige, da selv "hvad der er skjult i mørket" (1. Kor 4,5) kommer for lyset. "For der er intet hemmeligt, som ikke skal åbenbares," (Mattæus 10,26)

Da bliver "bøgerne åbnet" (Daniel 7,10), og de døde bliver dømt i overensstemmelse med deres handlinger, som er optegnet i bøgerne. Hvilken skamfølelse vil da herske blandt synderne! Hvilken rådvildhed, når de mest skændige af deres forbrydelser bliver tydelige og bekendt foran alle! "Lykelig den, hvis overtrædelser er tilgivet, og hvis synder er blevet skjult;" (Salmernes Bog 32,1). Men ingen skal påberåbe sig dette ord og indlulle sig i sikkerhed, thi faderen har overladt enhver dom til sønnen, "som lukker op, så ingen lukker i, og lukker i, så ingen lukker op" (Johannes Åbenbaring 3,7). "Herren selv har talt." (Esajas' Bog 58,14)(...)

Så vil jeg da med tårer betragte, af hvilket stof mennesket er gjort, hvad dets handlinger og fremtidige skæbne er. Mennesket er formet af jorden, modtaget med skyld og født til pinsel. Det opfører sig dårligt, selv om det er blevet forbudt, udøver det skændsler, som det ikke sømmer sig og

sætter sine forhåbninger på forgængelige ting, hvis ende er uvis. (...) Det ender som flammernes bytte, som mad for ormene eller rådnere op.

(oversættelse: Tommy Nielsen)

5. Benedikts regel

Benedikt grundlagde et kloster i Montecasino i Italien o. 529. Her skrev han flere værker, deriblandt et regelsæt for klosterlivet, kendt som Benedikts regel. Regelsættet rummer anvisninger på, hvorledes klosterlivet skal leves.

Kap. 2

Hvordan abbeden bør være

Den abbed, som er værdig til at stå i spidsen for et kloster, bør altid huske på, hvad han kaldes, og i sin handlemåde svare til sit navn som "foresat". For i troen ser vi ham handle som Kristi stedfortræder i klosteret (...). Derfor bør abbeden ikke lære, forordne eller befale noget udover Herrens bud. Hans ordrer og undervisning skal som den guddommelige retfærdigheds surdej gennemsyre disciplinens hjertes; og abbeden skal altid huske på, at begge dele på Dommens frygtede Dag vil blive genstand for undersøgelse (...)

Kap. 23

Om udelukkelse

på grund af forseelser

Hvis en brøder viser sig trodsig, ulydig, hovmodig eller knurrer og på noget punkt handler imod den hellige Regel eller sine foresattes anvisninger og derved viser sin foragt, skal han efter Vor Herres bud tilrettes først og anden gang under fire øjne af sine foresatte. Hvis han ikke forbedrer sig, skal han offentligt irettesættes i al-

les nærværelse. Hvis han stadigvæk ikke forbedrer sig, skal han udelukkes af fællesskabet, hvis han forstår betydningen af denne straf. Men hvis han er upåvirkelig, skal han underkastes korporlig afstraffelse.

Kap. 33

Om munkene bør

have nogen privat ejendom

Fremfor alt må denne last rykkes op med rode i klosteret, for ikke at nogen skal driste sig til at give eller modtage noget uden abbedens tilladelse; ingen må eje noget som sit eget, ingenting overhovedet, hverken bog, tavle eller griffel, nej intet som helst; de har jo ikke engang råderet over deres legemer eller deres egen vilje. Alt det nødvendige skal de forvente fra klosterets fader, og det er dem ikke tilladt at have noget, som abbeden ikke har givet dem eller godkendt.

Alt skal være fælles for alle, som der står skrevet, så ingen skal kalde noget sit eget eller gøre krav på det.

Hvis nogen gribes i at formøje sig med denne afskyelige last, skal han tilrettes først og anden gang. Hvis han ikke forbedrer sig, skal han underkastes straf.

Kap. 39

Om mængden af føde

Til det daglige måltid, i den sjette eller niende time, mener vi, at det på alle borde må være tilstrækkeligt med to retter varm mad af hensyn til brødrenes forskellige svagheder; så kan den, der ikke kan spise den ene ret, blive mæt af den anden. Derfor skal to retter mad være tilstrækkeligt for alle brødre, og hvis der findes frugt eller nye grøntsager, kan dette serveres som en tredje ret.

Godt et pund brød om dagen må være tilstrækkeligt, hvad enten man kun spiser ét måltid eller både middags- og aftensmad. Når brødrene spiser aftensmad, skal en tredjedel af brødet opbevares af celleraren og serveres til aftensmaden.

Hvis arbejdet er særligt anstrengende, står det i abbedens magt at vurdere, om det er rimeligt at uddele lidt mere. Man bør dog frem for alt undgå frådseri, så munkene aldrig skal få fordøjelsesbesvær, for intet er jo mere uforeneligt med det at være kristen end frådseri (...)

Kap. 55

Om brødrenes beklædning og fodtøj
Brødrene skal have klæder, der svarer til forholdene og klimaet, hvor de bor, da man behøver mere i de kolde egne, men mindre i de varme. Denne afgørelse ligger hos abbeden. (...)

Farven eller kvaliteten på alle disse ting skal munkene ikke bekymre sig om men anvende, hvad man kan finde i den egn, de bor, eller hvad man kan købe billigt. Abbeden skal sørge for, at pasformen er den rette, så klæderne ikke er for korte men tilpasset den, der skal bruge dem. Når de får nyt tøj, skal de altid samtidigt aflevere det gamle, som opbevares i tøjdepotet til de fattige. For en munk er det nok at have to tunikaer og to kukuller (beklædningsgenstand) med henblik på nætterne, og for at tøjet kan vaskes. Hvad de har derudover, er overflødigt og bør inddrages. (...)

Kap. 58

Regler for optagelse af brødre

Kommer der nogen for at påbegynde livet som munk, skal han ikke uden videre få adgang, men som Apostlen siger: *Prøv, om ånderne er af Gud.*

Hvis den, der kommer, bliver ved med at banke på og efter fire eller fem dage tålmodigt synes at bære de ubehageligheder, han udsættes for, og de vanskeligheder, der er med at få adgang, og fastholder sin anmodning, skal han tilstedes adgang og opholde sig i gæstecellen nogle dage.

Derefter skal han opholde sig i novicernes afdeling, hvor de har undervisning, spiser og sover. Til at have opsyn med dem skal der vælges en ældre broder, der er velegnet til at vinde sjæle, og som omhyggeligt kan holde øje med dem.

Man skal undersøge, om han virkelig søger Gud, og om han viser iver for Guds tjenesten, for lydlighed og for prøvelser. Man skal på forhånd fortælle ham, hvor hård og stejl den vej er, som fører til Gud. Hvis han lover at være udholdende i sit forsæt, skal man efter to måneders forløb læse hele denne Regel op for ham, og man skal sige til ham: "Se, her er den lov, du vil gøre tjeneste under; hvis du vil overholde den, kan du indtræde, men kan du ikke, da gå frit herfra". Står han stadig fast, skal han føres tilbage til novicernes ovennævnte afdeling og på ny prøves i al tålmodighed. Efter seks måneder forløb læses Reglen op for ham, så han kan vide, hvad han går ind til. Hvis han stadig står fast, skal denne Regel efter fire måneders forløb igen læses op for ham.

Hvis han efter grundig overvejelse lover at overholde og efterkomme alt, hvad der pålægges ham, kan han da optages i klosterfællesskabet.

6. Pave Urbans korstogsprædiken

Det var pave Urban d. 2 (o. 1042-1099), der i 1095 igangsatte det første korstog. På kirkenødet i Clermont i Frankrig deltog en række kirkefolk og andre kristne og her erklærede pave Urban krig mod de vantro (: muslimerne) og gav syndsforladelse for deltagerne i korstøget. Pave Urbans korstogsprædiken kendes i flere udgaver, den her valgte er nedskrevet af munken Robert få år efter pavens tale. Robert var selv til stede ved mødet i Frankrig.

Franskmænd! I, som kommer fra den anden side af Alperne. I, der er blevet udvalgt af Gud, og som er elsket af Ham, hvilket kan ses af jeres mange bedrifter. I, som er adskilt fra alle andre folk ved jeres lands beliggenhed, ved jeres katolske tro og ved den hellige kirkes ære. Vi henvender disse ord, denne prædiken, til jer! Vi ønsker, at I skal kende de triste grunde, som har bragt os iblandt jer, og faren, som truer jer og alle troende.

Vi har modtaget forfærdelige beretninger, som det ofte før er sket, fra Jerusalem og Konstantinopel; Beretningen om et persisk folk (: tyrkerne), et fremmed folk, en race fuldstændig fremmed for Gud, en generation med onde hensigter og af en ånd, der forrådt Gud, har invaderet kristent område (: det byzantinske rige) og har hærgnet dette område med plyndring, brand og sværdet. Perserne har taget nogle af de kristne til fange, og de har dræbt andre med grusom tortur. De har fuldstændig ødelagt nogle af Guds kirker, og andre har de ombygget til deres egen gudsdyrkelse. De ødelægger alrene med snavs og besudling. De omskærer kristne og smører alrene ind i blodet fra omskærelserne, eller smider det i døbefontene. Det behager

dem at dræbe andre ved at skære deres maver op og trække deres indvolde ud i fuld længde og binde dem til en pæl, indtil indvoldene rives ud, og de falder døde om på jorden. Andre binder de til pæle, og beskyder dem med pile, eller de lader dem strække hals og prøver så om de med draget sværd kan hugge deres hoveder af i et enkelt hug. Og hvad skal jeg sige om de grufulde voldtægter af kvinder? I dette tilfælde ville det måske være bedre at tie end at tale. Disse persere har frtaget det græske kongedømme (: det byzantinske område) så meget land, at det ville være umuligt at krydse det erobrede område på en to måneders rejse.

Hvem skal gengælde alt dette, hvem skal genoprette det ødelagte, hvis ikke I gør det? I er folket, som Gud har skænket overlegenhed i våbenstrid, åndelig storhed, kropslig behændighed og modet til at stække de "stolte lokker" på dem, der vover at bekæmpe jer.

Rejs jer og tænk på jeres forfædres mandige bedrifter, Karl den Stores tapperhed og storhed, hans søn Louis og jeres andre kongers bedrifter, der ødelagde hedenske kongedømmer og grundlagde den hellige kirke på deres områder. I skal især oprøres af den kendsgerning, at Vor Herre Frelserens hellige grav er i hænderne på disse urene mennesker, der skændigt mishandler og på en krænkende måde besudler de hellige pladser med deres snavs. Åh, tapreste riddere! Efterkommere af ubesejrede forfædre! Tænk på jeres forfædres mod og svigt dem ikke!

Men hvis jeres kærlighed til jeres elskede, børn, koner og forældre vil holde jer tilbage, så husk hvad Herren siger i evangeliet: "Den, der elsker sin fader eller moder højere end mig, er mig ikke værdig. Enhver, som forlader hus eller brødre el-

ler fader eller moder eller kone eller børn eller jordbesiddelser for mit navns skyld, skal få hundredfold igen og skal arve det evige liv.

Lad ikke ejendom eller bekymring for familien holde jer tilbage, for det land I bor i, der på den ene side er omgivet af bjerge, kan næppe rumme så mange af jer. Det bugner ikke af rigdom; ja det kan næppe give tilstrækkeligt føde til dem, der dyrker det. På grund af det dræber og opsluger I hinanden, I fører krig, og I sårer eller dræber ofte hinanden. Lad dette gensidige had få en ende; lad disse stridigheder ebbe ud; lad disse krige ophøre; og lad alle disse konflikter og kontroverser få lov at hvile. Begynd i stedet rejsen til den hellige grav. Indtag det land, som de

ugudelige har bemægtiget sig: Landet, som var skænket af Gud til Israels børn, og som den hellige skrift siger: "flyder med mælk og honning".

Jerusalem er verdens navle; et land, der er mere frugtbart end noget andet; et land, der er som et andet paradys. Dette er landet, som menneskehedens forløser oplyste ved sit komme, smykkede med sit liv, helliggjorde med sine lidelser, forløste med sin død og beseglede med sin begravelse. Denne kongelige by, der ligger midt i verden, bliver nu holdt som fange af hans fjender og er blevet gjort til tjener for hedenske ceremonier af dem, der ikke kender Gud. Den higer efter og håber på frihed. Den bønfalder uophørligt om, at I vil komme til dens undsætning. Den venter

Kristent propagandabillede, der viser muslimer som henretter kristne, stjæler relikvier og forretter nødtørften foran altret. Bogillustration fra anden halvdel af 1300-tallet.

på hjælp fra jer, især fordi, som vi har sagt, Gud har skænket jer overlegenhed i våbenstrid mere end nogen anden nation.

Drag derfor ud på denne rejse for jeres synders forladelses skyld med vished om "hæder der ikke falmer" i himlens kongerige.

Da pave Urban havde sagt disse og mange lignende ting i sin prædiken, var de tilstedeværende så bevægede, at de alle som én råbte: "Gud vil det! Gud vil det!" Da hans velærværdighed paven hørte dette, vendte han sine øjne mod himlen og takkede Gud. Derefter påbød han med sine hænder tavshed og sagde:

"Inderligt elskede brødre! Vi har i dag været vidner til det som Herren siger i evangeliet: "Hvor to eller tre er forsamlet i mit navn, vil jeg være iblandt jer" (...). Jeg siger jer derfor, at Gud anbragte dette

råb i jeres bryst, og at det var Gud, der frembragte det. Eftersom dette råb kom fra Gud, lad det være jeres kampråb. Når I går til væbnet angreb på fjenden, lad alle dem på Guds side råbe sammen: "Gud vil det! Gud vil det!" (...).

Enhver, som beslutter sig til at gøre denne pilgrimsrejse, og som aflægger løfte til gud om at give sig selv som "et levende offer", der er helliget til Gud og værdig til hans accept, han skal som tegn bære Herrens kors enten i panden eller på brystet. Når han efter at have opfyldt sit løfte ønsker at vende hjem, lad ham da anbringe sit kors på ryggen mellem sine skuldre. Ved denne tofoldige handling vil sådanne mænd opfylde Herrens befaling, som han udtrykte i evangeliet: "Den, som ikke taget sit eget kors op og følger mig, er mig ikke værdig".